

Проф. др Фирдус Цинић

ДРЖАВА И ПРАВО У НОВОМ КЉУЧУ

Чини нам се да је основни и најактуелнији проблем филозофије (теорија) права у нас данас — дефинисање државе и права у условима новог типа социјалне организације који се код нас ствара и анализа стања у окружењу на које се морамо адаптирати. Прелазак са ауторитарног на демократски облик друштвене регулације и повратак на слободу предузетништва и тржишну економију захтева претресање појмовно-категоријалног апарата који покрива баш то теоријско чвориште.

Социјални фактицитет, код нас и око нас, посебно ургира разјашњавање тог чворишта. Томе доприноси и несумњива чињеница да правно комуницирање по својој „природи“ не претпоставља стање мира, односно да моменат јуридикског првенствено долази до изражаја у ситуацији спора. Право и самовоља на изглед су супротни појмови, али они су, заправо, најуже међусобно повезани. Као што видимо и савремено међународно право укључује значајну меру самовоље (реторзије, репресалије, интервенције). Као што је писао Хариоу, и у још оштријој форми Маркс (Увод у критику...): „Право песнице је исто како право“. То је парадоксално само на први поглед, јер је право, као и размена, начин комуницирања разједињених социјалних елемената. Степен те разједињености, историјски гледано, је већи или мањи, али је увек присутан. Стање мира, међутим, неопходно је да би размена добила карактер регуларне појаве.

Историјски је познато да се савремена држава родила оног тренутка када је класна организација власти укључила у своје оквире довољно широку тржишну комуникацију (Harrigou, *Principes du droit public*, стр. 272). Фактичка власт је добила јасан правни карактер јавности када се упоредо с њом и независно од ње појављују односи везани уз чин размене, то јест приватни односи *par excellence*. Наступајући као гарант тих односа,

власт постаје друштвена и јавна власт, која тежи безличним интересима поретка. Држава, као организација групне владавине и заштите од спољашњег непријатеља, не захвата и у основи не допушта правно објашњење. То су подручја у којима влада тзв. *raison d'état*, заправо принцип голе сврсисходности. Обрнуто, власт као гарант тржишне размене не може бити изражена само правним појмовима, него се и сама представља као право и само право, то јест потпуно се спаја с апстрактном објективном нормом. При томе се сама субјективна норма представља као опште уверење особа које су јој потчињене (Пухта: „Право је свеукупно уверење особа које се налазе у правној комуникацији“).

Класна владавина, међутим, и у организованом и у неорганизованом облику, много је шира него оно подручје које се може означити као службена владавина државне власти. Владавина грађанске класе у савременом друштву (коме тежимо) изражава се и кроз зависност владе од банака и економских моћника, и зависности сваког радника од послодавца, као и у томе што се састав државног апарата персонално везује уз владајућу групу. Настаје дакле, једна особена и разубена структура зависности, која се сада и код нас појављује у новом облику (Дафина, газда Језда). Упоредо са директном и непосредном класном владавином расте посредна владавина, која се рефлектује у облику официјалне државне власти као посебне силе одвојене од друштва. Тако се појављује проблем државе, за анализу једнако тежак као и проблем робе и еквивалентности размене, као родног места феномена права.

Теоријски позната решења овог проблема доведена су, међутим, у питање новијим развојем, а посебно су инсуфицијентна за, фактички, особену прелазну ситуацију као што је наша. Поставља се, наиме, питање зашто владавина класе или доминантне групе не остаје оно што јесте, то јест фактичка потчињеност једног дела становништва другом, него добија облик официјелне државне владавине, или што је исто „зашто се апарат државне присиле не ствара као приватни апарат владајуће класе, него се одваја од ње, поприма облик безличног апарата, одвојеног од друштва, облик јавне власти“ (Пашуканис, Општа теорија. .). Два су, међусобно повезана и условљена, разлога за ову појаву, оба изузетно значајна за даљу трансформацију нашег друштва. Први је везан за слободу и правну једнакост, односно субјективитет човека који је основа данашње цивилизације и доминантног типа социјалне организације. Други је садржан у чињеници да начело конкуренције које влада у свету и које уводимо — не даје могућност да се политичка власт повеже са појединим предузећем (као у феудализму са крупним земљопоседом). Слободна конкуренција, слобода приватног власништва и предузетништва и равноправност на тржишту — неизбежно стварају нови облик државне власти — демократију.

Због тога је плуралистичка политичка трансформација, која је код нас започета, незауостављива, али и природно успорена и отежана тамо где није довољно напредовало стварање њене економске основе (коришћење и покушаји блокирања својинске трансформације у Србији).

Шта то значи и које захтеве поставља за трансформисање државе и стварање права у нас?

Државни апарат мора се реализовати као безлична „општа воља“ и као „власт права“ (правна држава) када друштво представља тржиште. На тржишту је свако ко отуђује и стиче, као што смо видели, субјект раг excellence. Онда где ступа на сцену категорија вредности и прометне вредности, неопходна је претпоставка — аутономна воља личности које ступају у размену. Прометна вредност престаје бити прометна вредност, а роба престаје бити роба, ако однос размене одређује ауторитет који је изван иманентних закона тржишта. Присила као наредба једног човека упућена другом и поткрепљена силом, противречи основној представи о односима међу власницима робе. Због тога у друштву робних власника и на подручју размене функција присиле не може наступати као социјална функција а да не буде апстрактна и безлична. Потчињавање човека као таквом, као конкретном индивидууму, значи у друштву робне производње потчињавање самовољи, јер се подудара са потчињавањем једног власника робе другом. Зато и присила овде не може наступати у свом не замаскираном облику као чин једноставне сврсисходности. Она мора наступати као присила која долази од неке опште, апстрактне особе, као присила што се не остварује у интересу оног индивидуума од кога долази — јер сваки човек у робном друштву је егоистичан субјект — него у интересу свих учесника правног комуницирања. Власт човека над човеком остварује се као власт самог права, то јест као власт објективне, непристрасне норме. У историјску оправданост и прогресивност оваквог стања не треба ни сумњати. Због тога теоријска мисао за коју су оквири робне производње незаменљиви и оптимални оквири савременог друштва, проглашава апстрактну државну власт нечим што припада сваком друштву, а смењивање њених персоналних носилаца на демократски начин основним условом цивилизацијског живљења.

Основни теоријски и практични закључци и проблеми који произилазе из ове анализе јесу следећи:

— Промена типа социјалне организације, која је код нас у току, захтева реформу права и правног система, која треба да изрази и уобличи нови начин производње и расподеле чије су основе: својински плурализам, слобода предузетништва, робна производња и тржишни односи; потпуни субјективитет и слобода личности. То, истовремено, значи и дерегулацију свих области и односа у којима није неопходна заштита заједничких интереса учесника правног саобраћаја.

— Резултат те реформе треба да буде успостављање тзв. правне државе која претпоставља прецизну поделу власти на законодавну, извршну и судску. У организацијском смислу она мора покривати и изражавати објективно постојећу интересну конфигурацију друштва, што у нашим условима значи регионализацију на реалним историјским, географским, економским, демографским и културно-цивилизацијским критеријумима, који ће те јединице учинити виталним и донети им несумљиве користи и предности, а елиминисати могуће конфликте због непризнавања неког ентитета.

— Признавање објективно постојеће интересне конфигурације захтева такав облик политичког плурализма у управљању државом и стварању права који слободно али органски израста из ње. При томе устав као највиши правни акт мора консензуално дефинисати основе поретка којима се обезбеђује инструменталност свих других норми и створених институција у односу на „пранорму“ коју чине својински плурализам, слобода предузетништва и основна људска права. То је једини начин да се савлада хаос, дезорганизација и стагнација и друштво доведе у културно-цивилизацијско стање коме потенцијално припада.

Firdus Džinić, Professor, Ph. D.

»STATE AND LAW IN THE NEW KEY«

Summary

The report »State and law in the new key« proceeds from the estimation that today the basic and the current problem of the philosophy of law in our country is how to define state and law in the conditions of new type of social organization that has been established, and because of that the analysis of the conditions in surroundings that we must adapt to. An essence of current changes is transition from an authoritarian to a democratic form of social regulation and return to the freedom of enterprising and market economy. Because of that the author supports the thorough discussion of the concept and the category of scientific resources of our theory of law. He finds the arguments and the bases for this work in limiting of the juridical sphere to the moment of dispute, supporting the broad deregulation. He sees the obligation of the governmental authority in guaranteeing an exchange as the basis of law. Now a new structure of dependence on economical basis is being established in our country, too, and it overwhelms subjectivity. It requires the establishment of an impersonal public authority that guarantees the legal equality. The machinery of government must be realized as an impersonal »general will« and as »an authority of law« when society represents market. The acknowledgment of the objectively existing configuration of interest claims for the such form of political pluralism in governing a country and establishing of law, which freely but organically grows out of that configuration. In this line a reform of state and law, that author intercedes for, is necessary and determined by its content.